

MALKOÇOĞLU TÜRBESİ

Gebze'de
XIV. yüzyılda yapılmış açık türbe.

Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin sokak aşırı karşısında bulunmaktadır. Yakın tarihlere gelinceye kadar büyük bir kabristanın içinde yer almaktaydı. Cephesindeki sülüs hatla oyma olarak işlenmiş iki satırlık mermer kitâbeden türbenin, kimliği hakkında açık bilgi elde edilemeyen, 787'de (1385) vefat etmiş Mehmed b. Malkoç adlı bir kişiye ait olduğu öğrenilmektedir. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre Edirne'de de günümüzde izi kalmayan bir Malkoç Bey Camii bulunmaktaydı (*Osmanlı Mi'mârîsi I*, s. 294). Ayverdi, Edirne tarihçisi Ahmed Bâdî Efendi'den naklen bu Malkoç Bey'in Sivas sancak beyi olarak 804'te (1401-1402) esir düştüğünü ve esaretten döndükten az sonra öldüğünü bildirir ki bu zatın Malkoç Mustafa Bey olduğu bilinmektedir (bk. MALKOÇOĞULLARI). Gebze'deki türbede yatanın da Mustafa Bey'in kendisinden önce vefat eden oğlu olabileceğini tahmin etmektedir.

Osmanlı Beyliği'nin batıya, Bizans'a doğru yayılması sırasında yapılan ilk mimari eserlerden olan Malkoçoğlu Türbesi pek iyi korunamadığından XX. yüzyıl başlarında oldukça harap ve kısmen yıkık durumdaydı. Ağabeyi Osman Hamdi Bey'in buradaki geniş arazisi ve kıyıda köşkü dolayısıyla Gebze'yi iyi tanıyan Halil Ethem (Eldem) bu türbeyi inceleyip 1912'de kitâbesini yayımlamış, ayrıca estampajını yaptırarak bunu 1933 yılında 417 parça kitâbe kopyası ile birlikte Türk Tarih Kurumu'na bağışlamıştır. Tarihî öneminin belirlenmesine rağmen Malkoçoğlu Türbesi gerektiği kadar özenle korunmadığı için sonraki dönemlerde iyice harap olmuştur. 1940'lı yıllarda sadece büyük köşe pâyeleri görülebilen türbenin içinde bulunduğu mezarlık sonraları bütününü ortadan kaldırılmış, sadece Malkoçoğlu Türbesi'nin yeri muhafaza edilmiştir. 1948'de Gebze'deki bir ilkokula kaldırıldığı Hasan Rıza Ergezen tarafından bildirilen kitâbenin ise bugün nerede bulunduğu öğrenilememiştir.

Bu kitâbenin bir özelliği, iki satırlık yazının etrafındaki çerçevenin kenarlarında dağılmış biçimde Grek harflerinin yer almasıdır. Halil Ethem Bey makalesinde bu harflerin Stephanos tou Mastoros (Usta Stephanos) olarak okunduğunu ileri sür-

müştür. Gerçekten bu harfler "Usta Ştephanos"u ifade ediyorsa bu takdirde türbe Bizanslı bir Rum yapı ustası tarafından inşa edilmiş olmalıdır. Bu imzanın türbeyi yapana mı yoksa sadece kitâbeyi mermerle işleyene mi ait olduğu hususunda Halil Ethem Bey tereddütte kalmıştır. Malkoçoğlu Türbesi'nin yapımında bir yerli Rum'un payı olması, İzmit körfezinin kuzey kıyısının Osmanlı Beyliği tarafından yeni fethedildiği yıllar için olağan dışı değildir. Gebze ve çevresi 732'ye (1332) doğru fethedilip birkaç defa el değiştirmesinin ardından ancak 823'te (1420) kesin olarak Osmanlı toprağına katıldığına göre türbenin bu arada ne olduğu bilinmemektedir.

Malkoçoğlu Türbesi'nin yıkılmadan önce herhalde Halil Ethem Bey'in müze müdürlüğü sırasında çekilmiş, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde saklanan bir fotoğrafı ile yine aynı yerde görevli olan yüksek mimar Hasan Ergezen tarafından 1945'e doğru çizilmiş planı ve rölövesi vardır. Türbe, yaklaşık 6 x 6 m. ölçüsünde kare biçimli bir bina olup gerek son dönem Bizans gerekse erken Osmanlı binalarında kullanılan karma taş ve tuğla dizileri halinde yapılmıştı. Dört cephesinde ikişer yuvarlak kemer bulunuyordu. Bunlar taş ve aralarında tuğlalık olmak üzere inşa edilmişti. Yapıda klasik sivri Türk kemerinin değil yarım yuvarlak Bizans kemer biçiminin kullanılması da mimarın yerli bir Rum olması ihtimalini destekler. Kemerlerin başlangıcında köşe pâyelerinde bir mermer silme uzanıyordu. Cephele- rin birinde iki kemer arasındaki yüzeyde 0,87 x 0,38 m. ölçüsündeki kitâbe yer almıştı. Kemerlerin aralarında evvelce ağaç gergiler olduğu bunların fotoğraftaki izin-

den anlaşılır. Ekrem Hakkı Ayverdi, pâyenin dışındaki deliklerin yapım sırasında kurulan iskeleye ait olduğu görüşündeyse de bunların geniş ahşap bir saçağı taşıyan desteklerin saplandığı yuvalar olması da muhtemeldir. Her cephede bulunan ikiz kemerler ortada bir mermer sütuna dayanıyordu. Bu sütunların üstünde Bizans-İon tipi denilen başlıkların yer alması, bunların Bizans kalıntılarının alınarak tekrar kullanılmış devşirme malzeme olduğunu göstermektedir.

Türbe, erken Osmanlı döneminde yeni fethedilen yerlerde velîler ve gazi erenler için yapılan açık türbeler geleneğini sürdürmekle beraber her cephedeki çifte kemerleriyle onlardan çok değişik bir mimariye sahip olduğunu göstermektedir. Üstünün ise piramit biçiminde kâgır bir küllâhla örtülüp olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı mimarisinde çok nadir olan bu türbenin bir örneği Bursa'da Yıldırım Bayezid'in zevcesi Devlet Hatun'a aittir. Halil Ethem Bey 1910'larda Malkoçoğlu Türbesi'nin içinde yalnız bir kabir görmüştür. Hasan Ergezen'in rölövesinde ise biri büyük, diğeri küçük iki mezar işaretlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi I*, s. 294, 303-305; Erdem Yücel, *Gebze ve Eskişehir*, İstanbul 1976, s. 36-37; Halil Edhem [Eldem], "Gekbüze'de 787 Tarihli Bir Osmanlı Kitâbesi", *TOEM*, VII (1332), s. 228-235; Uluğ İğdemir, "Merhum Halil Ethem Eldem'in Türk Tarih Kurumuna Armağan Ettiği Türk-İslâm Devri Kitabe Estampajları", *TTK Belleten*, IV/16 (1940), s. 551, nr. 47; Hasan Rıza Ergezen, "Malkoç Türbesi", *TTOK Belleteni*, sy. 73 (1948), s. 15-17.

SEMAYİ EYİCE

MALKOÇOĞULLARI

Osmanlı Devleti'nde
özellikle XV ve XVI. yüzyıllarda
faaliyet gösteren bir akıncı ailesi.

Diğer akıncı aileleri Mihaloğulları, Evrenosoğulları ve Turahanoğulları gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde Anadolu ve Rumeli'de önemli hizmetlerde bulunmuş olan Malkoçoğulları'nın Bosna'nın Malkovich ailesine mensup oldukları ileri sürülür. Ailenin bilinen ilk ferdi, Yıldırım Bayezid döneminde Sivas'ta kale muhafızı olan Malkoç Mustafa Bey'dir (*Anonim Tevârih-i Âli-Osmân*, s. 39-40). 802'de (1400) Sivas Kalesi muhafızı olan Mustafa Bey, Timur 805 (1402) yılında Sivas'ı kuşattığı zaman şehri on sekiz gün savunmuş, ancak merkezden yardım gel-

Malkoçoğlu Türbesi – Gebze / Kocaeli

